

ספר לספרים

ניתוח לאחר המוות

דן כספי, סליחה, תקלה! דעיכתה של רשות השידור, צבעונים הוצאה לאור, 2005, 238 עמ'

דן כספי בספרו על רשות השידור שייך לאותו זן נדיר בישראל של אנשי אקדמיה אשר חצו את הקווים לעולם התקשורת המעשית וגם תיעדו אותו. בזיכרוני עולה רק דוגמה נוספת לספר מסוג זה בתחום התקשורת, של גדעון דורון, אשר הצטרף לקמפיין של מפלגת העבודה בבחירות 1992, בראשותו של יצחק רבין, וגם תיעד אותו.¹ ספרים כאלה נפוצים הרבה יותר במדינות אחרות, בעיקר בארה"ב, עובדה שיש בה להעיד על עניות החומר הזה בארץ.

האם אנשי אקדמיה בישראל אינם מוכנים לרדת ממגדל השן האקדמי ולשבור את שיניהם בעולם המעשה? שאלה טובה הראויה לבדיקה. כך או אחרת, בעידן שבו מתרבים בתי הספר לתקשורת במכללות, המשלבים לימודים אקדמיים ולימודים מעשיים, הרי המדובר בחסר של ממש במדף הספרים שלנו.

ספרו של כספי נע בתחום הדמדומים שבין ספר אקדמי, המנתח את התפתחותה של רשות השידור בהשוואה לדגמים אחרים, בעיקר זה הבריטי, לבין חוויותיו האישיות כחבר הוועד המנהל של הרשות בשנים 2000-2003. לכן אין זה ספר אובייקטיבי של חוקר נטול פניות העושה מיפוי מחקרי של ארגון ציבורי, אלא של מי שמנסה לשנות אותו מבפנים. כספי ער לשדה המוקשים הספרותי והאנושי הזה בבחירות ומתייחס לכך אף בלגלוג עצמי לא מבוטל. הוא פותח את ספרו בשיחת טלפון שבה מודיעה לו השרה דליה איציק, הממונה מטעם הממשלה על ביצוע חוק רשות השידור, כי מונה לחבר הוועד המנהל. בעמ' 8 הוא כותב: "אף שאני ידוע כמי שחוקר את הנעשה ברשות השידור ומרבה לפרסם מאמרי ביקורת עליה, השרה מודיעה לי על מינויי לוועד המנהל... בלבי תמהתי אם הממסד מנסה להשתיק את מבקרי...". בעמ' 9 הוא תוהה לגבי היכולת שלו לקיים מחקר בארגון שבו הוא פועל: "עצם נוכחותו של החוקר בתוכו עלולה לעורר שינוי בהתנהגותו הנצפית והשתתפותו הפעילה בהם... עלולה להשפיע על שינוי הדפוסים והתהליכים הרגילים".

לאחר הערת אזהרה זו יכול כספי לצאת למסע יצרי למדי, שאינו מותיר אבן על אבן בבניין החרב למדי, לפי דיווחי התקשורת, של רשות השידור. מן הבחינה הזו אין המדובר ברופא המנסה להציע תרופות לחולה קשה, אלא לפתולוג המבצע ניתוח לאחר המוות, כדי להסביר את סיבת מותו של הפאצינט. ההודעה על מותה של רשות השידור כגוף ציבורי בלתי תלוי מופיעה כבר בתחילת הספר (עמ' 18). כספי קובע, "על סמך מעקב ממושך משולב בהתנסות אישית אני יכול לקבוע בזהירות הנדרשת שרשות השידור פועלת כשידור פוליטי בכסות ציבורית. אמצעי השידור, רשתות הרדיו של קול ישראל וערוצי הטלוויזיה, פועלים כזרוע שלטונית".

ההכרזה הזו, כבר בתחילה, יכולה לפגוע במתח הספרותי אצל הקורא. כלל בימתי ידוע הוא שאם רואים סכין תלויה על הקיר במערכה הראשונה, מן הצפוי הוא שנפגוש את הגויה במערכה האחרונה. אבל, אם רואים את הגויה תלויה על הקיר כבר במערכה הראשונה, מי ממתין לפגוש את הסכין? מן הבחינה הזו ההודעות של כספי על מותה של רשות השידור היו אולי מאוחרות מדי עבור קוראי העיתונים. לתלמידי התקשורת, אשר קוראים את ספריו המוקדמים של כספי על רשות השידור,² יכולות להיות התנסויותיו המעשיות האחרונות בבחינת השלמה חשובה.

כספי מונה שלושה שלבים בתהליך הידרדרותה של רשות השידור: הראשון, "שלב ההסדרה", שבו הממסד יוזם את הסדר החקיקה ומבטיח לכאורה את עצמאותה של הרשות באמצעות פיקוח ציבורי, אולם מותיר לעצמו ביטחונות למעורבות. השני, "שלב השחיקה", שבו הדרג הפוליטי מסרס את מנגנון הפיקוח הציבורי. השלישי, "שלב ההתערבות", שבו הממסד מממש את הביטחונות שהכין ושב לפקח על השידורים.

סיפורו של הספר הוא תהליך מימוש של המודל הזה. כיצד "אותם ביטחונות" שהכין הממסד, באמצעות סמכות הממשלה למנות את ראשי הרשות וחברי מוסדותיו הנבחרים, סמכויות השר הממונה על רשות השידור וסמכויות ועדת הכספים של הכנסת לאשר את תקציב הרשות, הופכים מכשיר לכיבוש הרשות בידי המערכת הפוליטית. תהליך ההתערבות מתואר גם כמסמך אקדמי הסוקר את דרך היווצרותו

2 כספי, ד. וי. לימור (1992) המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990, עם עובד, ת"א.

1 דורון, ג. (1996), אסטרטגיה של בחירות, כיוונים, רחובות.

גדולה). היום אפשר לומר בלי היסוס, כי לימודים אלה נולדו בישראל בחטא, והיו בתחילתם, אי שם בשלהי שנות הששים של המאה הקודמת, מעין ממזר מקומי של חקר התקשורת "העולמית" – קרי האמריקאית. התלמיד והסטודנט הישראלי, שכל כך הקפידו להעניק לו תודעה יהודית וציונית מתאימה, להנחיל לו את לימוד המקרא כהיסטוריה, להרביץ בו כללי שפה עברית וקדוק, ולהתעקש אתו (זא) על הכרת גדולי הספרות העברית כקטניה – יכול היה להבין שלעומת כל אלו – את העיתונים שהוא קורא יום-יום בעברית, ילדו, בעצם, ג'פרסון, הרסט ופוליצר, וולטר קרונקייט ושידורי החדשות ותשדירי הבחירות – ברשתות הטלוויזיה האמריקאית, כמוכן. אמצעי התקשורת בישראל, כך יכול היה להתרשם אותו סטודנט, נוצרו, בעצם, יש מאין, הופיעו בתוך שממה תרבותית משוערת, צמחו פרא בלי היסטוריה ותרבות יהודית או עברית, עולמית או מקומית. לכל היותר, תרבות של חיקוי. אמת, חקר תולדות העיתונות סבל בכל העולם מן הנחיתות המוצהרת של ז'אנר נמוך, לכאורה, מול הספרות ה"גבוהה". אלא שהשפעתם העצומה והגוברת של אמצעי תקשורת ההמונים הכריחה עד מהרה את החוקרים במדעי החברה והרוח להקדיש להם תשומת לב ולהעניק למחקרם, לעתים באי-רצון מופגן, הכרה אקדמית מתאימה. ואילו אצלנו עם הספר שהפך לעם העיתון, שהפך לעם הטלוויזיה והאינטרנט, המשיך לשעוט קדימה ולהתייחס לתולדות העיתונות שלו, שהם גם תולדות חופש ההבעה והדעה והיכולת להפיק מהם לקחים בהווה ובעתיד, באימה השמורה לסיפורה של אשת לוט: רק לא להביט אחורה. ההיסטוריה היתה עניין לטרחנים. למרבה השמחה, טרחנים אלה התרבו בעשור האחרון, ועבודותיהם מהוות עכשיו חלק חיוני ובלתי נפרד מכל מחקר.

אין ספק שכתב-העת קשר בשש עשרה שנותיו הראשונות (1987–2003), תרם תרומה מרכזית למלאכה הקשה והחשובה הזאת של ניסיון לריפוי תסביך אשת לוט. ומי שאומר קשר – אומר ד"ר מרדכי נאור, עורכו הבלתי נלאה במשך כל התקופה ומחבר הספר שלפנינו, שרבים מעשרים וארבעת פרקיו נתפרסמו לראשונה בכתב-עת זה.

יש בפרקים אלה כל מה שמאפיין ואפיין לאורך שנים את עבודתו המחקרית והספרותית של נאור, ולכן – כל מה שאפיין את קשר. נאור, שהיה "בין תחומי" הרבה לפני שהמושג הזה הפך למטבע לשון ז'רגונית מאד עכשווית – חוקר תקשורת והיסטוריון של ארץ-ישראל, עיתונאי עתיר הישגים, סופר קל עט ומרצה בחסד, מוליך אותנו לאורך ההיסטוריה המרתקת של העיתונות בארץ-ישראל דרך חמש תחנות, חמישה שערים: "ההתחלות" – על עיתונים ועיתונאים בתקופת הינקות (מ'1863) והבחירות של עיתונות זו; "על מים סוערים" – מאבקים ו"פרשיות" במלחמת הקיום הבלתי פוסקת של העיתונים; "עיתונות תקופתית" – עיתונות והיסטוריה של המדינה והמדינה שבדרך; "תקשורת במדים ובלא מדים" – עיתונות, צבא וביטחון; ו"הגל הקל של העיתונות העברית" – עיתונות ההומור והסאטירה. המחבר מקפיד לכתוב, בראש ובראשונה, היסטוריה של העיתונות עצמה. העיתונים ולא נושאים היסטוריים המוארים באמצעותם הם הגיבורים הראשיים. המחקר ההיסטורי של נאור הוא, בדרך כלל, ראשוני. הוא קרא את העיתונים ומביא מסמכים וטקסטים מקוריים, בניגוד ל"חיים הקלים" מדי שעושים לעצמם, בתחום זה,

של חוק רשות השידור ומקורותיו במדינות אחרות, בעיקר בבריטניה, ומודלים של מעורבות פוליטית כדי לנכס לפוליטיקאים זמני שידור חיוניים בשבילים (לדוגמה, טבלה בעמ' 80–81). במקביל מתואר התהליך הזה בסגנון הפופולארי של ה"ניו-ז'ורנליזם", בנוסח של "הייתי שם". כספי מספר בין השאר כיצד הוא עצמו היה שותף למה שהוא מגדיר כ"תרגיל עוקץ פוליטי", כאשר תמך לפי בקשתה של "אישיות פוליטית בכירה", במינויו של מוטי עדן למנכ"ל הטלוויזיה. התמיכה, לדברי מחבר הספר, הייתה נכונה מבחינה עניינית, אבל "לימים הבנתי מה הפסדתי באותה הצבעה אומללה: הפסדתי את אמינותי. בלא יודעין התגליתי כנוטר, שליח של אינטרסים פוליטיים, במקום חבר עצמאי בוועד המנהל".

האם יש תקנה לרשות השידור? כספי אינו אופטימי. חוק רשות השידור הוא מקור ההירדרות. מי שיכול לשנות את החוק הם הפוליטיקאים. מדוע שישנו את החוק אם הם הנהנים העיקריים ממנו? שאלה טובה. שאלה טובה עוד יותר היא מדוע צריך מצבה של רשות השידור להטריד את האזרח הישראלי? הרי זה ממילא, לפי נתוני הרייטינג, מדיר את עיניו מן הערוץ הראשון ונתוני ההאזנה לקול ישראל נמצאים גם הם בירידה מתמדת. התשובה, לטענת כספי, היא שתהליך ההשתלטות הפוליטית על רשות השידור מעלה שאלות קשות לגבי איכות השלטון הדמוקרטי בישראל, אשר יש לה גם השלכות לתחומי חיים אחרים כמו האקדמיה למשל, שבה הממשלה מגבירה את מעורבותה ומצמצמת את עצמאותה.

בעמ' 17 הוא כותב: "השידור הציבורי ככלל ורשות השידור בפרט אמורים לשמש כעמודי התווך של הדמוקרטיה הישראלית. דעיכתה של רשות השידור... היא סימפטום בולט של כרסום אושיות הדמוקרטיה בישראל".

האם אין המדובר במסקנה גורפת מדי בעידן של שמים פתוחים וריבוי ערוצים המאפשרים לצופה את הפיקוח היעיל ביותר על השידורים, באמצעות השלט? אם כה מעטים הצופים בערוץ הראשון, הרי מה החשיבות לכך שהוא נשלט ע"י פוליטיקאים; מה יועיל להם להיות על סיפון ה"טיטאניק" הירדת למצולות? ספרו של דן כספי חורג לכן מן הקטגוריה של ספר המיועד לתלמידי תקשורת בלבד ויכול לשמש גם בסיס לדיון ציבורי חשוב על אורחות הדמוקרטיה בישראל.

ברוך לשם

ד"ר נאור ותסביך אשת לוט

מרדכי נאור, רבותי, העיתונות – פרקים בקורות התקשורת הכתובה בארץ, משרד הבטחון – ההוצאה לאור, 2005, 344 עמ'

כתיבת ההיסטוריה של העיתונות בארץ-ישראל ובמדינת ישראל, כמו ובהמשך לזו של העיתונות היהודית בעולם, היא צורך חיוני לתקפותם של לימודי התקשורת וחקר אמצעי תקשורת ההמונים בארץ. לימודי התקשורת פופולאריים היום יותר מתמיד, למרות המשבר העובר על מקצוע העיתונות והסיכויים הלא ברורים להתפרנס ממנו בבוא העת בכבוד (בעצם, רוב הלומדים חולמים על ענפים כמו פרסום, יחסי-ציבור ודומיהם כמתכון להצלחה בחיים. תקשורת היא מילה

התקופון בכורי העתים היה במידה רבה המשכו של המאסף, כמו גם של לוחות השנה, ונועד לכלול מידע אקטואלי ושימושי בצד מחקרים ויצירות ספרות. בהקשר של הקיום היהודי במרכז אירופה ובמזרחה, הופעתו של כתב העת במשך 12 שנים ברציפות הייתה יותר מאשר ביטוי לרצונה של קבוצת משכילים שתמשיך להתקיים במה ספרותית עברית, אלא הייתה ניסיון לקיים מקבילה עברית לעולם התרבות וההשכלה ש"בחוץ", הפעם בהקשר של החברה הרב-תרבותית של הקיסרות ההבסבורגית. מדובר בשילוב של תחייה תרבותית עם תהליכי המודרניזציה של היהודים באימפריה האוסטרו-הונגרית; שילוב של המגמה לעודד את השתלבות היהודים בחיי החברה האזרחית והכלכלה, וגם של זיקה פטריוטית ל"מולדת" (האימפריה) מצד אחד, ושל תחייה תרבותית פרטיקולריסטית, שהעברית היא הסמל והנכס המרכזיים שלה, מצד אחר. וינה גם הייתה המקום הנוח ביותר לנהל ממנו את המאבק עם האורתודוקסיה לחידוש פני החברה והתרבות של היהודים. בירת האימפריה הפכה אפוא למרכז של פעילות ספרותית ומחקרית [שלמה לוויזון, לדוגמה, הוציא בה לאור את ספריו מליצת ישרון (1816) ומחקרי ארץ (1819)].

פלאי סוקר את התוכן של 12 החוברות (שהיקף כל אחת מהן כ־200 עמ'), את הנושאים השונים שבהן עסקו, ומביא מידע חיוני על המשתתפים בהן. הקורפוס העשיר של מה שהתפרסם בחוברות נותן, כאמור, תמונה ברורה של עולמם של המשתתפים המבטא השכלה "מתונה", חיפוש אחר המכנה המשותף בין עולמה של היהדות לבין ההומניזם והליברליזם האירופי (על-ידי הבלטת הפן המוסרי-האוניברסליסטי של התלמוד) ופתיחות אל חלק מסוים של המחקר המדעי ושל הספרות האירופית בת הזמן. הסוגות הספרותיות שנבחרו והתכנים שהן שימשו אמצעי להעברתם, כמו גם החומר המתורגם והמעובד מן הספרות האירופית שהתפרסם בכורי העתים, משקפים אפוא את תפיסת המשכילים ואנשי העט שכתבו בו באשר לאופיו של המצע המשותף ליהדות (לפי האינטרפרטציה שלהם) ולתרבות המערב (לפי הבנתם אותה). סקירת תוכן של החוברות והמפתחות המפורטים לפי סוגות, נושאים ומחברים מלמד על טווח ההיכרות של המחברים עם תרבות המערב ועל היקף גדול ומגוון למדי של תחומי עניין; או, במילים אחרות, הם משקפים את עולמם של המשכילים בעשור השלישי של המאה ה־19.

ראוי אפוא משה פלאי להרבה תודות על המבוא המקיף ומאיר העיניים ועל ההשקעה העצומה הכרוכה בהכנת המפתחות ובהערותם. מדובר, בלי הפרזה, באוצר בלום של ידע. נוסף למפעל הפיתוח שהוא שוקד עליו – ושיש לקוות שיהיה לו יותר מהמשך אחד – ראוי להזכיר את פרויקט הדיגיטציה של העיתונות העברית מהמאה ה־19 ותחילת המאה ה־20 של בית הספרים הלאומי האוניברסיטאי. המפעלים האלה הם חלק בלתי נפרד מהעניין הגובר בתנועת ההשכלה העברית, בשותפים האקטיביים והפסיביים בה ובתוצריה השונים – ולא רק בתחום הספרות היפה. ואולי יגיע גם היום שבו יזכה לפחות חלק מיבולה של התנועה פורצת הדרך הזאת להדפסות נגישות ולמהדורות מדעיות.

יעקב שביט

חוקרים המסתפקים בצייטוטי אחרים, כדי להגיע, לפעמים, ל"תוכנה" או "הארה" מקורית משלהם – ואגב כך, חוזרים ומשכפלים שגיאות עתיקות ימין... אצל נאור ציטוט הוא ציטוט ועובדות הן עובדות. והחשוב מכול: היסטוריה צריך לדעת לא רק לחקור, אלא גם לכתוב ולספר. דווקא על רקע הרתיעה הגדולה מענף מחקר זה, שאליה התייחסנו, חשובה השפה העשירה והשנונה אך נטולת כל ז'רגון מיותר, חשובה יכולתו הסיפורית של המחבר וה"נרטיב" (עוד מונח אופנתי) שהוא בונה. הקורא, צעיר או זקן, אופנתי או מיושן, ימצא עניין בסיפוריה המרתקים של העיתונות העברית בספרו של מרדכי נאור, בדרך להיסטוריה הכללית שלה שעוד תיכתב.

גדעון קוזן

אוצר בלום של ידע

משה פלאי, *בכורי העתים – ביכורי ההשכלה, מפתח מועד לבכורי העתים. כתב העת העברי של ההשכלה בגליציה [תקפ"א – תקצ"ב]*, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 2005, 379 עמ' + XXIV pp

מפתחות לעיתונות וכתבי עת הם כלי-עזר שימושי חיוני מן המעלה הראשונה לחוקר, אבל לא רק לו: הם נותנים תמונה מלאה של תוכנם של העיתונים ושל כתבי העת, ובכך מציגים דיוקן של העולם האינטלקטואלי והתרבותי של המשתתפים – ואולי גם של קוראיהם. בהקשר שלנו, המפתחות לכתבי העת מתקופת ההשכלה מסייעים לחוקר העוסק בנושאים שונים בעולמה של ההשכלה העברית להגיע לחומר חשוב, מסודר באופן שיטתי, וללמוד להכיר את זהות המקורות שהמשכילים השתמשו בהם, וכמובן, את זהותם של המחברים עצמם. אע"פ על עצמי כי הקריאה במפתח המועד הזה לימדה אותי על קיומם של לא מעט מאמרים, פרקי ספרות יפה, תרגומים ועיבודים בנושאים שונים מתחומי ענייני, שקודם לכן לא הייתי מודע לקיומם.

זהו המפתח השני לכתב עת מתקופת ההשכלה שפרופ' משה פלאי, מהאוניברסיטה של מרכז פלורידה וחוקר מובהק ופורה של תקופת ההשכלה וספרותה, מעניק לחוקרים ומניח על מדף ספרי היעץ. הראשון היה שער להשכלה: מפתח מועד להמאסף, כתב-העת העברי הראשון (1783-1811), שראה אור בהוצאת מאגנס ב־2000. הופעת האלמנך בכורי העתים בוינה בשנים 1820-1831 לאחר סגירת כתב העת שולמית (לייפציג, 1806-1809; וכתב העת ידידיה שהופיע לסירוגין בין 1817-1848) – מסמנת את המעבר של ההשכלה העברית מגרמניה למרכז אירופה (האימפריה האוסטרו-הונגרית) ומזרחה (האימפריה הצארית): כתב-העת נדפס בוינה, ואולם, עיקר קהל היעד שלו חי בגליציה.

המבוא שהקדים פלאי למפתח הוא למעשה מונוגרפיה על תולדות כתב עת זה (שעליו נכתבה עד כה רק דיסרטציה בגרמנית, של תרצה למברגר באוניברסיטת וינה, 1994). המונוגרפיה מתארת את הניסיונות הכושלים לחדש את הופעת המאסף, שקהל קוראי העברית שלו בגרמניה כמעט ונעלם, ואת הפיכת וינה למרכז של פעילות מו"לית בעברית, בעיקר בזכותו של בית הדפוס של אנטון שמיד, שגם הוציא לאור את לוחות השנה של יוסף פרל (1814-1816).

מלכה בצאתה וקבצנית בביתה

נורית גוברין, *נוסעת אלמונית – שלומית פלאום: חיים ויצירה*, הוצאת כרמל, ירושלים, 2005, 375 עמ'

"שלומית פלאום היתה עיתונאית מחוננת בעלת חושים עיתונאיים מחודדים ביותר. היא התכוננה היטב לפגישותיה עם אישים מפורסמים בכל מקום בעולם, ידעה למצוא מסילות ללבם, לדובב אותם ואף קיבלה הזמנות להתארח בבתיים הפרטיים. [...] בכל מקום יכלה לשוחח עם פשוטי עם ועם שועי עולם" – כך כותבת פרופ' נורית גוברין על פן אחד מרבים באישיותה של אשה מיוחדת, וכיום נשכחת, שזיה בארץ במשך עשרות שנים, אך לפי הספר, רוב הזמן עשתה בנסיעות ברחבי העולם.

אם להשליך על ימינו, ועל הטלוויזיה, שלומית פלאום הייתה גרסה מוקדמת של אייל פלד ו"מסע עולמי" שלו. רוב פגישותיה וריאיונותיה היו הרחק מהארץ, תוך הדגשה על הודו – וגם בכך היא יכולה להיחשב לחלוצה. נורית גוברין עוקבת אחריה צעד אחר צעד, ומקום מרכזי תופסות בספר פגישותיה עם המשורר ההודי הנודע, רבינדראט טאגור. שנתיים תמימות היא התגוררה באשראם שלו, שאנטיניקטן ("נוה שלום"), לימדה שם ילדים, החליפה אתו דעות והייתה – לפי המתואר – מבאיביתו הקרובים.

פלאום, ילידת 1893 (קובנה, ליטא, אז בתחום רוסיה הצארית), עלתה לארץ-ישראל בגיל 18, והייתה כאן גננת ומחנכת, השתתפה ב"מלחמת השפות" שבסופה ניצחה העברית את הגרמנית, לימדה בדמשק לאחר מלחמת העולם הראשונה, ושוב בארץ-ישראל. בין לבין, ובעיקר בתקופות זמן ממושכות כשלעצמן, היא סירה בעולם, לבדה, מבלי שתקעה יתד במקום כלשהו או הקימה משפחה. כאמור, דומה שהיה לה דחף עז להיפגש עם גדולי עולם – שליטים, נסיכים, מדינאים, סופרים ומחנכים. עם טאגור נפגשה לא רק בהודו, אלא גם בארצות שבהן ביקר, וכן החליפה אתו מכתבים במשך שנים, עד פטירתו ב-1941.

את חוויותיה האישיות ואת דיווחיה על מסעותיה פרסמה בכמות שונות, מהן עיתונים יומיים, שבועונים ותקופונים בארץ ובעולם. כך לדוגמה, בשבועון הספרותי *על המשמר*, שהופיע בירושלים בשנות העשרים (ללא קשר ליומון בשם זה שראה אור מאוחר יותר), הופיעו רשמי חייה בהודו ב-1923, בשמונה המשכים. היא נחשבה בארץ למומחית הגדולה ביותר לטאגור, וכתבה עליו עשרות רשימות ומאמרים – בעיתונים וכתבי-עת, וכן ספר שלם, שהופיע ב-1946: "רבינדראט טאגור – המשורר, הפילוסוף, הסופר, המחנך, הקומפוזיטור, הצייר, המרצה והנוסע" (הוצאת שאנטי, ירושלים, 213 עמ'). ספר נוסף שכתבה עוד לפני כן, "בת ישראל נודדת – זכרונות, מסעות, פגישות", הופיע בירושלים ב-1935.

מאמריה וספריה של שלומית פלאום מגלים עולמות רחוקים ובלתי-מוכרים, וכוללים לעתים מידע מפתיע. היא גם הרבתה לשרטט ולאייר אישים ומראות שבהם נתקלה, ונורית גוברין כללה רבים מאיוריה בספר.

שלומית פלאום ראתה עצמה תמיד כיהודיה גאה, וככתב ארץ-ישראל. הדבר הביאה לא אחת לוויכוחים ולעימותים, אולם היא לא

העלתה על דעתה לוותר בנושאים אלה. למרבה הצער בארץ-ישראל, ולאחר מכן ממדינת ישראל (היא נפטרה בירושלים ב-1963), היא נחשבה לזרה ומוזרה, "אשה שנשכחה עוד בחייה – מלכה בצאתה וקבצנית בביתה", כהגדרתה של נורית גוברין. יכול כתיבתה הרב ספון כיום בספרים שנשכחו ובעיתונים ישנים, וראויה נורית גוברין לכל שבח על שחשפה פנינה ספרותית-עיתונאית זו.

מרדכי נאור

"גשר" על מים סוערים?

Olga Gershenson, *Gesher: Russian theatre in Israel – a study of cultural colonization*, New York, Peter Lang, 2005, 215 pp.

אלה מאתנו שנזקקו לעתים ל"טור השביעי" של אלתרמן, בזמן אמת או שנים אחרי שהטורים הופיעו, זוכרים אולי את שירו על "הנקודה היהודית". שם מאוחסנת תמצית יהדותו של נושא הנקודה, וכמו אקדחו של צ'כוב, מרגע שנגלתה, חזקה עליה שתפעל ותשפיע. ואפשר שזהו אחד מצפני הספר: הנקודה היהודית פלוס צ'כוב שווים, אולי, תיאטרון "רוסי" בישראל.

מחברת הספר – ד"ר אולגה גרשנזון – באה לישראל מרוסיה, והמשיכה אחר כך לארה"ב, שם היא מרצה באוניברסיטת מאסצ'וסטס, אמהרסט. בספרה היא מנסה לעשות להטוט לא פשוט: להסיר את המסכה מפניהם של אנשים שעניינם דווקא במסכות, בתחפושות, בטשטוש מכון של גבולות אמת ובדיון. "להסיר את המסכה" כאן, אין פירושו לחשוף תחבולות להרע. זהו ניסיון לספר את סיפורו של תיאטרון *גשר* כמפגש בין תרבויות. נראה כי המחברת החוקרת החליטה מראש להימנע מ"סכריניות", היפר-רומנטיקה ו"שמאלץ" המתבקשים במפגש כזה. החלטתה העקרונית ניתנת להבנה, ויש בה היגיון אקדמי, אך בכך גזרה גרשנזון על חיבורה שרומן רוסי, עם *גשר*, לא יהיה בו. התוצאה היא יותר התנגשות מאשר חיבוק.

בספר יש סקירה היסטורית של *גשר* ופעלו, תקציבים, שמות, רחובות ובניינים בהם פעל התיאטרון, אֶזכור שמות הצגות ובמאים (בעצם במאי – ייבגני אריה האחד והיחיד), ועוד פרטים ובניי פרטים שיוכלו לסייע במחקר היסטורי שיעשה כאן ודאי בעוד דור או שניים. אבל כל אלה, אם להישאר בשפת התיאטרון, הם בעיקר התפאורה. החלק המרכזי של הספר עוסק, כאמור, בהתנגשות בין תרבויות. זה לא תיק מספר כך וכך, תיאטרון *גשר* נגד מדינת ישראל או להפך, אבל זה מאבק: רוסיות נגד ישראליות, חדשים מול ותיקים, הם ואנחנו – כשהחלק הזה, הם ואנחנו, קצת מתערבב, גם על במת *גשר*, גם בספרה של גרשנזון.

השאלה המלווה כל מאבק, "מי המנצח?", מרחפת לאורך הספר כולו, גם אם אינה מופיעה במפורש. והתשובה לה, שדווקא נמסרת בבחירות יחסית, מערפלת עוד יותר את התמונה הסבוכה ממילא: על פי הספר (וגם לעניות דעתי – י.ש.), הצגת הדגל של *גשר* היא "כפר" של יהושע סובול, בן הארץ הזו, אך גם בנם של מהגרים-עולים מרוסיה של פעם, שמחזהו העוסק במהגרים "רוסים" לארץ ישראל מבוצע בידי מהגרים "רוסים" למדינת ישראל. גלגול דורות?

אין לכם [ל"רוסים" – י.ש.] חלק עמנו. גם אריה אינו נקי מאמירות פוגעות, כשהוא מציג את גשר כמי ש"לוחמים למען קצת תרבות בארץ הזו...". (עמ' 161), מבטל בכך, אולי שלא מדעת, מוסדות ואירועי תרבות שהיו כאן לפני גשר, ואחרים הפועלים במקביל ל"תיאטרון הרוסי של אריה", אם לתמצת חלק גדול מהביקורות. אריה וגשר נופלים אל תוך המלכודת של "אין נביא בעיר": למה העיתונות (הביקורת – י.ש.) הנפלאה שאנו מקבלים בכל העולם אינה נחשבת בעיני המבקרים הישראליים, הוא שואל (עמ' 161), אך מחמיץ כאן שתי נקודות חשובות: האחת – הביקורת מחו"ל כן משמעותית כאן, ומבקרים ישראלים כן מתייחסים אליה, אך רק כתוספת, לא כמנה עיקרית. השנייה: גשר קיבל לא מעט פעמים גם כאן, בישראל, ביקורות מצוינות. אלה נזכרות לספר, אך פחות מהביקורות הפחות טובות, ואם יש כאן "אשמה", היא בכותבת, לא במושאי כתיבתה. אלא שכאמור, גרשנון לא רצתה מתיקות. אריה מדגיש אמנם כי גשר אינו תיאטרון אתני, וגרשנון מרבה לצטט זאת, אך אריה טוען גם לזרות ולאחרות, טיעונים המאפשרים למבקרי להתמקם על הרצף שבין רחמים לבין עוינות. העיסוק בכל אלה תופס מקום רב מדי בספר, מה שדוחק את מרכיביו המחקריים, האקדמיים, בהם גם מודל מקורי שבנתה המחברת וענייני קולוניאליזם תרבותי, מעט לשוליים, וחבל: זהו החיבור המרכזי והחשוב ביותר שנכתב עד כה על גשר, ויחס כמותי אחר בין המעניין והחשוב, היה מיטיב עמו. וגם כך, הספר כתוב וערוך היטב.

בקטעים אחרים בספר, פחות קונפליקטואליים, מביאה המחברת את פרשת לימוד העברית בתיאטרון, חזרות לקראת הצגות כשהשחקנים במסכות (גז, לא תיאטרון) על פניהם בעת "מלחמת הסקאדים", שחפפה בערך את חודשי גשר הראשונים, ועוד מארג שלם של שמות, פנים, מקומות, סיפורים קטנים. אלה הקטעים הפחות "מדממים", והם ודאי הנוחים יותר לקריאה: יש שם סולידריות של (כמעט) כולם עם כולם. סולידריות, לא קונצנזוס דביק.

למי שרוצה לראות כמה גשר הוא חלק מאיתנו, מומלץ להיעזר בפנטט יהודי-רוסי ישן: חיפוש שמות. בפרק הנספחים מוצגות זו מול זו שתי רשימות של אנשי התיאטרון שעל הבמה, מאחוריה, במשרדים, בהנהלה, בכל מקום. רשימה אחת היא משנת 1991, השנייה מ-1999, אלה גבולות הספר, והשנייה כפולה באורכה מהראשונה. והשמות? בשנייה הרבה שמות ישראליים מכאן, לצד השמות משם. אולי זה מרגיע את מי שמחפש רוגע, אבל במחשבה שנייה, רוגע ותיאטרון אינם חיבור טוב. ואם הספר הזה, ברובו, אינו סם הרגעה, וגשר ודאי אינו כזה, הרי כל אחד מהם עושה היטב את חלקו. לו אני בעל תפקיד בגשר לא הייתי מתכחש לספר, אולי אפילו הייתי עושה בו שימוש: קראו אותו, ראו אותו (שוב ושוב, אם אפשר), ושפטו אתם: האם אנחנו באמת גשר אחד רחוק מדי? (תשובתו של כותב ביקורת זו: לא בלמד רבתי!).

יובל שחל

עם מסירת הגיליון לדפוס נודע לנו על פטירתו הפתאומית של חוקר התקשורת היהודית ברוסיה, ד"ר יובל שחל ז"ל. מאמר מפרי עטו יתפרסם בגיליון קשר הבא.

גלגול נשמות? תמונתו של ילד עדוי תליון, בתוכו תמונת ילד עדוי תליון, שלצווארו תליון ובו ילד ולצווארו תליון עם ילד? הכול נכון. אבל הצגה זו כבשה קהלים, כימות, מבקרים לא רק בישראל, אלא באנגליה, ארה"ב, גרמניה, אוסטרליה... אולי ישנו איזה גן קולקטיבי של הגירה, וגשר הוא נשא שלו. נשא-על.

גרשנון אינה מרפה, ודימוי המאבק או הזירה הוא, כאמור, הדומיננטי: החמישייה הפותחת של גשר במאבק הזה על לב הקהל הישראלי, על אהדת העיתונות הישראלית, אולי אפילו ראש הגשר של הקולוניאליזם (שלא לומר אימפריאליזם) התרבותי-רוסי הם: ייבגני אריה – הבמאי, וארבעת כוכבי גשר – רוסיים כולם (בשבילנו, הישראלים, "רוסי" הוא מי שבא "משם" ומדבר רוסי... מוסקבה, ריגה, טשקנט – היינו הך הן לנו): ייבגניה דודינה, איגור מירקורבנוב, סאשה (גרשנון מקפידה על 'ישראל-סאשה') דמידוב ונטליה ויטולביץ'-מנור. מול אלה, בעיקר במובן של נגד אלה, מתייצבת הביקורת הישראלית. אין לה מנהיג מוכתר, כמו אריה בגשר, אך מיכאל הנדלולץ, מבקר התיאטרון של הארץ מסתמן ככזה. החיכוך בין הצדדים אינו רק על הרפרטואר – ישראל, רוסי, כללי, ועל פרשנויות שונות לטקסטים תיאטרוניים כפי שאריה פירש ושחקני גשר העלו. החיכוך, בשורות וביניהן, הוא גם או בעיקר על מקומו של תיאטרון אחר, רוסי, בכאן ועכשיו הישראליים. אולי המילה המתאימה לכאן היא צרימה: חלק מהמבקרים רואים במה שעושה גשר צרימה באיזו הרמוניה תרבותית ישראלית, או לפחות בסדר תרבותי בסיסי ישראלי, כפי שהוא צריך להיות. אנשי גשר לא תמיד מבינים איך ביקורת תיאטרון, עניין לגיטימי, הופכת פתאום להתקפה על כל מה שהם מייצגים, ויורים בחזרה.

ייתכן שקו פרשת המים, או קו פרשת הביקורת, מתמצה ב"אוכלים", מחזהו של יעקב שבתאי, עוד ישראלי שורשי (עוד, משום שישנם גם יורם קניוק עם "אדם בן כלב" וכאמור, סובול ו"כפר"), שהוצג בגשר ב-1998, ולא זכה לביקורות חיוביות (בלשון המעטה). גרשנון מציינת את 'אוכלים' כנקודת ההתחלה של מה שהיא קוראת "All the way down" (עמ' 149). שם נפתחת או מתעוררת חזית המאבק בין גשר כקולקטיב תרבותי-אמנותי, לבין ביקורת התיאטרון בעיתונות הישראלית – שלמרות שאינה מאורגנת או מתוזמרת, נתפסת בידי חלק מאנשי גשר ככזו. גרשנון מסירה את הכפפות, או טוענת שהצדדים לעימות עושים זאת. "Yevgeny Arye vs. Critics" היא הכותרת שבחרה לכך (עמ' 159). היא פורשת תחתיה סדרת עימותים בין אריה לבין מבקרי תיאטרון בעיתונות הישראלית. ואולם, קריאה חוזרת של תיאור העימותים, בהם גם האשמת אריה בשבירת הכללים המנסחים את היחסים שבין מבקרים למושאי הביקורת, מגלה כי האשמת התקשורתית מכוונת יותר אל אריה, פחות אל גשר. ואולי באופן קצת אבסורדי יוצאת מכאן אמירה, שגשר ואריה לא תמיד חד הם. אבל גם אם נניח לרגע לקרב עם אריה, יהא זה מרתק או רכילותי כאשר יהא, מצטיירת איזו עכירות ביחסי גשר עם הביקורת הישראלית. ואם הביקורת היא התקשורת, והתקשורת היא חלון הראווה של החברה, הרי זה כבר כמעט סכסוך גלובאלי: מי אתם שתלמדו אותנו תיאטרון? ומי אתם שתמתחו עלינו ביקורת? ובשם מי אתם מדברים? ואתם, בשם מי? ושאלה אחת עולה שוב ושוב, ופוגעת שוב ושוב: "...האם אין לנו תיאטרון משלנו?" (תמר אבידר במעריב, 10.1.1999), לאמור,

ז"ל, כהשלמה למפעלו של החוקר המנוח פול גליקסון, אשר מיין 500 כותרים בין השנים 1823-1982. עבודת השנים של ד"ר צאלה הביאה היום את מספר הכותרים הממוינים ל-1100. מתוכם 36 ימונים ו-123 שבועונים. הביבליוגרפיה כוללת 169 פרסומים דו-לשוניים, מתוכם 111 בפולנית וביידיש, 58 בפולנית ובעברית ו-24 פרסומים תלת-לשוניים. הנתונים הנדרשים לגבי כל פרסום כוללים: מספר סידורי, כותרת וכותרת-משנה (והשינויים בהם), תדירות ההופעה, מקום ההופעה של הגיליון הראשון והגיליון האחרון, המו"לים, העורכים, בתי הדפוס (כולל שינויים), הפורמאט, התפוצה, שמות המשתתפים הקבועים וחלק מן הסופרים שתרמו לכתבי-העת, הספריות או הארכיונים שבהם נמצאים האוספים והערות כלליות. אך לא כל הכותרים כוללים את כל הנתונים הללו. לגבי הסופרים נבחרו רק הידועים שבהם, כמו י.ל. פרץ או ז'בוטינסקי. החוקרת בחרה להכניס לרשימה גם כתבי-עת, בתקופה שבין שתי מלחמות, שלא היו עיתונים "יהודיים" מוצהרים, אך חברי המערכת, תחומי העיסוק ועיקר הקוראים היו, כנראה, יהודים – כמו כתבי-עת לכלייים וגם כתבי-עת בתחום הקולנוע. הקבוצה הגדולה ביותר היא זו של כתבי-עת ציוניים. במקום השני נמצאים כתבי-עת של השמאל ובמקום השלישי – אלה של תנועת ההשכלה.

ד"ר צאלה שיתפה גם פעולה עם ברברה לנטוחה מן הספרייה הלאומית ואלכסנדר מסר מאוניברסיטת פריס 8 בהכנת קטלוג דו-לשוני (באנגלית ובפולנית) של 888 כרוזים, עלונים והודעות שונות שפרסמו והפיצו הארגונים והחברות היהודיות בתקופת הרפובליקה השנייה, בין שתי מלחמות העולם. חלק נכבד באוסף המעניין שמור לכרוזי בחירות של המפלגות והארגונים היהודיים. מרבית המסמכים הם ביידיש, מיעוטם בפולנית ובעברית. הספר כולל צילומים של חלק גדול מן הכרוזים. הנה כמה מהם.

ג.ק.

עיתונים וכרוזים יהודיים בפולין

Alina Cala, *Zydowskie periodyki i druki okazjonalne w jezyku polskim–Bibliografia*, Biblioteka Narodowa, Warszawa, 2005, 300 str.

Barbara Letocha, Aleksander Messer, Alina Cala, *Zydowskie druki ulotne w IIgiej Rzeczypospolitej*, Biblioteka Narodowa, Warszawa, 2004, 422 str.

אלינה צאלה, *כתבי עת ופרסומי אקראי יהודים בפולנית – ביבליוגרפיה*, הספרייה הלאומית, ורשה, 2005, 300 עמ'

ברברה לנטוחה, אלכסנדר מסר, אלינה צאלה, *כרוזים יהודים ברפובליקה השנייה של פולין*, הספרייה הלאומית, ורשה, 2004, 422 עמ'

בספרייה הלאומית הפולנית בוורשה כמו גם בארכיון המכון ההיסטורי היהודי ובכמה ספריות נוספות בבירת פולין, טמונים אוצרות רבים של עיתונים יהודים, כתבי עת, עלונים ופרסומים לא סדירים בפולנית, יידיש ובעברית. רק בשנים האחרונות זכה חלק מאוספים אלה למיון קטלוגי ראשוני על ידי חוקרים מיומנים – אך מדובר בעיתונות בשפה הפולנית בלבד. העיתונות העברית וגם היידיש מחכות עדיין לגואל, בעקר מסיבות תקציביות שאינן מאפשרות העסקת מומחים יודעי שפות אלה.

הסוציולוגית וחוקרת התקשורת ד"ר אלינה צאלה הקדישה שנים רבות לעבודה חלוצית בתחום זה והיא החלה עוד באמצע שנות השמונים בהכנת קטלוג בחסות המכון לחקר העיתונות היהודית באוניברסיטת תל-אביב. היא המשיכה במפעלה ב-1986 במסגרת האוניברסיטה העברית בירושלים, ביזמתו של פרופ' חנא שמרוק

קריאת התאחדות הסטודנטים היהודים בוילנה להצטרף לשרותיה ולהשתתף באסיפה ב-11 במרס 1934 (וילנה, 1934)

Odziwa wyborcza do Kongresu Nowej Org. Sjon.

זאב זשאבאטינסקי צום פוילישן יידנטום

יידו!

עס הענגט אָפּ נור פון אייך אליין, אז דער טאָג
כ"ו מנחם אב זאָל פלייבן א געבענסטער דענדעפונקט
אין אנווער פאָלקס-געשיכטע.

אונזער וועלט ליגט אין קלאָר. זי דעם יוזעם פּאָנעטאָרשאַפּט וואָס, אַטויל
ליין ביישווייליקע נחמת - זי ביי אונס - קאָן אונז דער בלאַט שוין פּער נישט
ברענגען. אָבער אייך ארץ-ישראל קאָן וויסער נישט בלייבן, זי ביי אונס, בלויז
א נחמת פּער די ליידינג-האַפּט. זי פּער ווערן ווייטער רעטונג. נישט מיינוסטער,
פּאַר מיליאָנען, אין פּאַרלויף פון א דור צייט, וועלן פון אַרויסגעפירט
ווערן פון גלות און באַזעצן זיך אַרײַן אײַגענעם באַצײאָנאלן באַדן.
פריער זיי צייטן נאָר אַ פּאָלקס-אידעאל. היינט איז עס אייך. און
פּרומט אַ סטרוקטורעלע לעבנס-נוים פּאַר מיליאָנען.

פּאַר דער ביישווייליקער טריטער אײַנפאַנג פּער דעם פּאַרק האָבן אַ פּאַרפּען
קראַפּט אַ העכט-פּאַרטרעטונג. אין העלבער עס שפּילטן זיך פּאַר רייכטיק און געפירט.
אז זיין אַסונט, אי זיינע אינטערעסן. אַזאַ פּאַרטרעטונג איז נישט אַ פּאַרפּען אַזאַ
פּאַרטרעטונג. מיט פּאַן אונז און אַטעקלונגען פּאַרפּען דעם זיין פּאַר. זיין נחמת און
זיינע אידעאלן זענען אייך טרעטר.

יידו! גייט צו דער אורנע אוז שאפט א מעכטיקע, נייע פארטרעטונג, אייער אייגענע, צעלטו ובמותו פון פאלק ישראל!

עס הענגט אָפּ נור פון אייך, אז זי זאל ווערן פּער זיין ג. ז. ג. - אז זי זאל ווערן
א העכט-פּאַרטרעטונג אין טיבת זיין. נור פון אייך הענגט דעם אָפּ. אז דעם יידישע
פּאַרק אַליין זאל איר, דער נייע פּאַרטרעטונג. אַטעקלונגען אי זי בייטיקע. אז זי
באשפּילט לייטונג פון זיין האַרץ.

די באַשפּעט פון אַ פּאַרטרעטונג באַשפּיט אין דער זאָל פון די יעניקע, פון
העכטן זי האָט באַקומען זי פּאַרפּען צו פּאַרטרעטן. זייט צו זי אײַנעם, און נעמט
אײַנער און אײַנער העכט דעם יודעי פון אײַנער גאָלד.

עס איז נישט וויכטיק פּאַר העלבער פון די קאָנדישאַן-רשימות איר טיפּעס.
נישט סטרוקטורעל און נישט פּאַרטרעטונג העכטן זעלן אײַנער זיינענע-קאָנדישאַן.
פּאַרפּען דעם פּאַר דעם באַשפּיטונג. שוואַכע בוישן קלאַט און קלאַט. העכט באַשפּען
אײַנעם אײַנעם בוישן פּאַרפּען און סטרוקטור.

שחזר איר צו זען אין אַזאַ צייט, זי זי, אַ ביטערע זייט און אַ בייזשאַפּט.
פּאַר אַזאַ איר דעם פּאַרפּען פון יענע לייזן. אַזאַ העלבער עס קומט זי פּאַרפּען.
און אײַנער דור איז אַזאַ נחמת פּאַר דער קיין פון דער גאָלד, זייט שפּאַרק.
העלבער און בייזשאַפּט, זי עס פּאַרפּען די גרויסע צייט, און פּאַרפּען נישט די יענע פון
זיינע העלבער זייט.

זאב זשאבאטינסקי
כ"ד מנחם אב תרצ"ה

Druck "POL" W-wa

קריאתו של זאב ז'בוטינסקי לציבור היהודי בפולין להשתתף בבחירות להסתדרות הציונית החדשה ב-25.8.1935 (ורשה, 1935)

LIST 1935

אלגעמיינער פראָפּ, פאַרײַן פון האַנדל און בײַרע-אַנגעשטעלטע אין פּוילן
אָפּטיילונג: האַרשע, יאָסענהאַץ 5, סאַל. 12.22-08
מאַניפאַסטור-סעקציע.

צו אַלע אַרבעט-מענטשן !

שוין 2 יאָרן ווי 12 אָנגעשטעלטע פאַרלאָזן גישט סײַ
בײַסאַג, סײַ בײַנאַכט דעם פּאַקאַל פון דער פּירמע
ד. האַמענבערג, גענשע 2.

די אָנגעשטעלטע פאַרלאָנגען, אָן סײַזל צוריקגעשטעלט ווערן די
האַר פון געהאַלט, דאָס איז געבאַלט בעדאָרן אין יאָר 1934.

די פּירמע באַשעפטיקט איצטער נאָר קרײַזים.

אַרבעט-מענטשן מײַדן אויס די

פּירמע ד. האַמענבערג, גענשע 2

דער קאַפּ פון פּערסאָנאַל פון דער פּירמע ד. האַמענבערג איז
אַ טײל פון אַלגעמײנעם קאַפּ פון דער אַרבעטערשאַפט אײַנציהאַלטן די
בײַנאַצטיקע הײַך פון געהאַלט – קעגן דעם הײַסערדיקן אַרעפּוריקן און
לעבענס-גײַאָס פון פּויליש און בײַסטיקע אַרבעטער.

גײַט אַן אויסדרוק אײַצו פּאַלידאַריסעם פּײַס דעם
אַרבעט-מענטשן.

מײַדט אויס אויף די צײַט פון
שטודיען יעטוערע באַצונגען מיט דער
פּירמע ד. האַמענבערג, גענשע 2.

האַרשע-נאָרעמבער 1935.

קריאה לכל העמלים להחרים את חברת ר.רוטנברג ברחוב גנשה 2. 12 העובדים עורכים שם שביתת שבת מזה שבועים בתביעה להחזיר את שכרם לקדמותו (ורשה, 1935)

ODEZWA
 Żydowski. Towarzystwa
 Gimn.-Sport. „MAKABI”
 w Zduńskiej-Woli.

אויפֿ'ן ייִדן
 צו דער
יוִדישער יוגענד
 אין זדונסקע-וואָלע

חברים און יונגע פריינד!

דער „מכבי” אין אונזער שטאדט האט פאר זיך גע-
 שטעלט די אויפגאבע צו גרופירן ארום זיך די גאנצע
 נאציאנאלע יוגענד און גיבען איהר די מעגליכקייט פון
 א פולקאמער פיזישער און גייסטיגער הכשרה צו דינען
 דעם יודישען פאלק אין זיין שטרעבען צו אן אייגען
 מלוכה-לעבען אין א”י.

אין יאָר 1931 יאָרונגער עניסטענדיק האָט דער „מכבי” אין אונזער שטאָדט
 געוואָרען דעם צווייטן פון דער יוגענד און פון דעם נאציאנאלע דענקערען טייל פון דער
 געזעלשאַפֿט. געהענליכער חברות און חברים האבען די ספגליכקייט דורך צוזאָגען און
 ספארט איבערנעמן אונטער דער אינפירונג פון געביטע אינסטרוקטארען צענטראַלען
 זייערש קערפער און ספיקולען. און גלייכצייטיג שטענדיג אין די ריזען פון דער מנהל וואָס
 בויען די יודישע צוקונפט אין א”י.

דער הונדערט „מכבי” אין אַ סטאָליד פון דעם העלסטערבאָנד „מכבי” וואָס געסט
 אַרום בלויז אין פּוילען 40,000 אָרגאַניזירטע סטאָלידער יצעט ווערט אָדורכגעפירט
 די „מכבי” - וואָס די אין פּוילען. אין יאָר פון דער וואָס ווערט אָדורכגעפירט ווערען
 אַ אַייסקלענע אַרבייט און ווערבייזונג פון סטאָלידער.

אויך דער הונדערט „מכבי” סרעט צו אָדורכגעפירען די „מכבי” וואָס

חברים און פריינד!

בעזוכט די פּראַנשטאַלטונגען פון „מכבי”!
 פּערשוייבט אייך אלס מיטגלידער!
 טרעט אריין אין די פּערשידענע סעקציעס!
 פּערשטאַרקט און פּערפּעסטיגט די רייהען
 פון „מכבי”!

חוק ואמץ!
 די פּערזאָנאַלענע

ד. זדונסקע-וואָלע, יאָנואַר 1931

Nakł. Dr. I. Lemberg Zd.-Wola.

Wyd. Włocławek. Zduńska-Wola

אגודת הספורט "מכבי" בזדונסקה וולה קוראת לחבריה להשתתף בשבוע "מכבי" עם 40,000 חברי האגודה ברחבי פולין (זדונסקה וולה, 1931)

14.WII.1937

Odezwa wyborcza „Mizrachi” do XX Kongresu sjon.

3 דער ראש הרבנים אין ארץ-ישראל 3
רופט אלע יודען צו שטימען אויף דער

ליסטע פון „מזרחי” אין „תורה-ועבודה”, נומער 3

ב"ה, ס'ג לפנ"ב, ירושלים ציהיק ת"ו תרצ"ו.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם ציוניסטישען קאנגרעס האָט דעס זיך בקרבן צוזאמענקומען, העבר און זיך צו אהינו בני ישראל איבער דער גאנצער העלט זיי צו ערוועקען און אויסצושטרעקן העגען דער הייליגער פליסט האָט ליבט אויף זיי צו טאָכען אלע נייטיגע און פאָסערע אָנשטרענגונגען כדי צו פאָר-שטארקען און פערטערערען די השפעה פון אונזער הייליגען דת ביי דעם היסטאָרישען צוזאמענקומען דורך דעם „מזרחי” האָט שטרענגט זיך אָן צו לאָזען הערען די תורה-פיינונג אין אלע פערטאנדלונגען אויף דעם קאנגרעס. יעדער איר האָט זיך זעהען די הערשאפט פון דער תורה אין ציוניזם אין פערטליכטעס צו שטימען פאָרן „מזרחי” כדי צו פערטערערען דעם סת פון רעליגיעזען אידנטום אין דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע.

צו אונזער טימען במרוצערען זענען פאָראן פיל פערטעציאָנען אין ארץ-ישראל בנוגע צו שמירת שבת, כשרות און דאָס בלייבן, און נישט אין א קליינער סאָס קאָן מען אויסטאָן פשוט'דיגע טאָטען אין דער ריכטונג פון פערטיידען די פערטעצונגען אויב אים און קאנגרעס זאל זעהערס הערען דער אָפּקלאַנג פון דעם קול התורה. אָרגאניזירט זיך אין שטארקס זיך, סיערע ברידער, און דאָס גאנצע פאָלק און די קומענדיגע דורות זעלען אייך רופען די קאָנסטרוקטיווע בוני-ציון נישט נאָר טאָטערעל נאָר אויך נייטיג, אין דעם נייטס פון תורה און נבואה, אמונה און טראַדיציע. עס איז זעהר אָן פונסטער טאָמענט פאָרן אידישען פאָלק און זיין לאַנד, און מיר נייטיגען זיך אין נרויסע רחמים.

זאָל זיין דער זייען פון רבונו של עולם, ער זאָל באַזעליגען אונזערע ברידער אין ארץ-ישראל און אין גלות מיט אַ רוח רחמים, און זאָל צוריקקערען די האַרץ פון די ערטערען אויף זייערע קינדער, און די האַרץ פון די קינדער אויף זייערע עלטערן, און זאָל ארויסטראַגען זיי די ליכטיגקייט אונזער כּשפּט און דער כּשפּט פון אונזער לאַנד אין גילען.

המצפה לישועת ד' מציון עבד לעם ד'

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

3 זונטאָג, ג' מנחם אב, שטימען אלע אויף 3
דער ליסטע פון „מזרחי” און „תורה-ועבודה”
ליסטע נומער 3

Druk. „Renoma”, Warszawa

קריאת הרב הראשי של ארץ-ישראל יצחק הלוי הרצוג ליהודי העולם להצביע עבור רשימת "המזרחי" ו"תורה ועבודה" בבחירות לקונגרס הציוני ה-20 (ורשה, 1937)

